

Yttrande Förstärkt skydd för väljare vid röstmottagningen SOU 2021:7

Dnr 205-2021

Förslag till beslut

Regionstyrelsen beslutar att lämna yttrande enligt förslag.

Sammanfattning

I detta delbetänkande lägger utredningen fram förslag som rör röstmottagning och offentlighet, otillbörlig påverkan på väljarna vid röstningen, grupp-röstningar och reformen med avskärmningar av valsedelssätt. Utredningen har bedömt att i en första etapp behandla den del av uppdraget som går ut på att stärka skyddet för fria och hemliga val för att de förslag som utredningen lämnar i denna del ska kunna tillämpas redan vid de allmänna valen 2022.

Region Norrbotten ställer sig i huvudsak positiv till de föreslagna förändringarna i vallagen.

Ärendet

Bakgrund

Regeringen beslutade den 26 mars 2020 att tillsätta en parlamentarisk sammansatt kommitté med uppdrag att göra en översyn av och överväga förändringar i valsystemet. Utredningen har i en första etapp av uppdraget behandlat frågor som rör otillbörlig påverkan på väljarna vid röstningen, grupp-röstningen och reformen med avskärmning av valsedelstall.

Huvudinnehållet i de förslag som läggs fram är följande.

Röstmottagning och offentlighet

Den reglering som syftar till att säkerställa insynen av valförfarandet är tydlig och klar, inte bara avseende själva rösträkningen utan även för röstmottagningen. Att all rösträkning är offentlig framgår av bestämmelserna i vallagen, någon sådan bestämmelse för röstmottagningen finns dock inte i vallagen. Utredningen föreslår därför i förtydligande syfte att en bestämmelse införs i vallagen att all röstmottagning är offentlig.

Röstmottagare

Utredningen anser att ett krav är att bland röstmottagare i alla val- och röstningslokaler ska finnas åtminstone en person med erfarenhet av röstmottagning i tidigare val. Utredningen anser även att valnämnderna måste säkerställa att röstmottagarna har en godtagbar arbetsmiljö. Vidare ska vid utbildning av röstmottagare det utbildningsmaterial som tillhandahålls av Valmyndigheten användas.

Lagen ska vidare kompletteras med en uttrycklig befogenhet för röstmottagarna att tillfälligt få avvisa den som underlåtit att följa en anvisning, om

underlåtelser är av väsentligt betydelse för genomförandet av röstmottagningen. Det kan avse både störningar av genomförandet av röstmottagningen i stort och störningar riktade mot en enskild individs rättigheter att utöva sin rösträtt eller möjlighet att utöva sitt uppdrag som röstmottagare. Det är här inte fråga om ett tvångsmedel som avses i polislagen eller ordningslagen utan om en tydlig markering för den som inte följer en anvisning att hen ska lämna röstmottagningsstället, och att konsekvensen om så inte sker, är att vederbörande kan komma att avlägsnas av polis eller ordningsvakt.

Vallagens bestämmelser om att minst två röstmottagare ska vara närvarande vid röstmottagningen i röstningslokaler för förtidsröstning kompletteras med en bestämmelse att en av de närvarande röstmottagarna ska inneha rollen som ordförande. Utredningen anser att det är angeläget att det vid all röstmottagning, inte bara i vallokalen på valdagen, finns en närvarande röstmottagare som har det yttersta ansvaret och som också väljarna, kan vända sig till.

Valpropaganda nära röstmottagningsställen

Utredningen föreslår att den nuvarande bestämmelsen i 8 kap. 3 § vallagen om att det på ett röstmottagningsställe eller i ett utrymme intill detta inte får förekomma propaganda eller annat som syftar till att påverka eller hindra väljarna i deras val, kompletteras med en bestämmelse om att detsamma gäller också för ett område närmast utanför ett röstmottagningsställe. Kommunerna har genom sina valnämnder fortsättningsvis ansvaret för att precisera avgränsningen för politisk propaganda för varje val- och röstningslokal. Denna precisering bör kommuniceras så att röstmottagare, väljare och partier får information om vad som gäller för varje val- och röstningslokal.

Traditionen med valedelsutdelning berörs inte direkt av detta, men för att underlätta god ordning utanför val- och röstningslokaler kan det enligt utredningens mening vara lämpligt att valedelsutdelning sker utanför det avgränsade området.

Tydligare reglering av valhemligheten vid röstning

Utredningen föreslår att det direkt av bestämmelsen i 7 kap. 3 § första stycket vallagen ska framgå att varje väljare ska vara ensam bakom en valskärm och själv göra i ordning sina röster.

Enligt den nuvarande ordningen har väljare, som på grund av funktionsnedsättning eller liknande inte själv kan göra i ordning sina röster, rätt att få hjälp med detta av röstmottagarna i den utsträckning som behövs. En sådan väljare får också anlita någon annan person som hjälper hen. Förslaget innebär att en röstmottagare alltid ska vara närvarande när en enskild person hjälper väljaren att rösta. På detta sätt stärks väljarens skydd mot otillbörlig påverkan.

Vidare föreslår utredningen att en uttrycklig tystnadsplikt för enskild som hjälper en väljare att rösta.

Reformen med avskärmningar av valsedelställ

Reformen med en avskärmd plats för valsedlar har tillämpats endast vid ett val, valet till Europaparlamentet 2019. I utredningens utvärdering av reformen framkommer att kommunerna ser stora utmaningar med tillämpningen av reformen vid val till riksdag, region- och kommunfullmäktige 2022 eftersom förutsättningarna för avskärmningar av valsedlar skiljer sig mellan val till Europaparlamentet och val till riksdagen, region- och kommunfullmäktige. Utredningen bedömer att en utvärdering av erfarenheterna av reformen bör göras i samband med genomförandet av de allmänna valen 2022. Vid denna utvärdering kan frågan om valsedelsystemet ingå.

Ansvar för utläggning av valsedlar

Enligt nuvarande bestämmelse delas ansvaret för väljarnas tillgång till valsedlar i val- och röstningslokaler mellan valadministrationen och partierna. För att minska antalet tillfällen då någon annan än en väljare befinner sig bakom avskärmningen av valsedlarna föreslår utredningen att valadministrationen övertar ansvaret för utläggningen av alla valsedlar i val- och röstningslokaler. Ansvaret ska omfatta alla partier som distribuerar sina valsedlar till lokalerna under förutsättning att partierna har anmält sitt deltagande i det aktuella valet. Förslaget innebär att partierna, liksom i dag, ansvarar för distributionen av sina namnvalsedlar i den mängd som förväntas gå åt vid röstmottagningen. Skillnaden från nuvarande ordning är att partierna får lämna in sina valsedlar till val- och röstningslokalerna på en på förhand anvisad plats, men ansvarar inte för att lägga ut dem bakom avskärmningar. På så sätt sammanförs ansvaret för all utläggning av valsedlar till röstmottagarna, som kan planera kontroller och påfyllnad utifrån väljartillströmning och ordningsbehov i den enskilda lokalen.

Presentation av valsedlar

Utredningen föreslår att en bestämmelse införs i vallagen som klargör att valsedlarna ska presenteras för väljarna på ett likformigt sätt. Ett grundläggande var för att uppnå detta är att samtliga partiers valsedlar finns utlagda bakom en och samma avskärmning. De beslut som valnämnden fattar för presentationen av valsedlar ska gälla i samtliga val- och röstningslokaler inom kommunen.

Tillträde till platsen där valsedlar finns utlagda

Den nuvarande bestämmelsen om en lämplig avskärmd plats kompletteras med en bestämmelse om att väljarna, där, var för sig, ska kunna ta sina valsedlar utan insyn från andra personer. I förhållande till den nuvarande ordningen innebär detta en ytterligare förstärkning av valhemligheten samtidigt som det också kan påverka röstmottagarnas nuvarande möjligheter att fullgöra sitt ansvar att upprätthålla ordning bland valsedlarna. Redan det nuvarande kravet på avskärmningar har fått till följd att röstmottagare måste genomföra tätare kontroller av ordningen bland valsedlarna eller ändra sina rutiner för hur kontrollen genomförs.

Biträde åt väljare bakom avskärmningarna

Utredningen föreslår att en bestämmelse införs i vallagen som klargör att väljare på grund av funktionsnedsättning eller liknande inte själva kan ta sina valsedlar bakom avskärmningen ska, i den utsträckning som behövs, på begäran få hjälp med detta av röstmottagarna. En sådan väljare får också anlita ytterligare en person som hjälper hen. Förslaget innebär att en röstmottagare alltid är närvarande i dessa fall.

Beslutsförslagets påverkan avseende jämställdhet

Beslutet bedöms inte ha någon påverkan på jämställdheten mellan kvinnor och män, flickor och pojkar.

Bilagor:

Remissyttrande Förstärkt skydd för väljarna vid röstmottagningen SOU 2021:7

Protokollsutdrag skickas till:

Avdelningsdirektörer
Divisionschefer